

Днес, 22 януари 2018 г., от 18, 30 ч. в Гранд хотел София (конферентна зала, 2 етаж) ще се състои дългоочакваната премиера на книгата „Концлагерът „Белене” 1949-1987”.

*Сайтът
desebg.com*

ви предлага интервю с нейния автор

Борислав Скочев

, който бе любезен да отговори на въпросите на журналиста Христо Христов. Борислав Скочев е основател на първата онлайн платформа у нас, посветена на преосмислянето на тоталитарния комунистически режим – „Декомунизация” (2002). Участник е в конференцията „Международно осъждане на комунизма” (Копривщица, 24-26 септември 2004 г.), която представи доказателства и българската гледна точка за осъждането на комунистическия режим в Източна Европа в ПАСЕ, и в Националната научна конференция с международно участие „Антитоталитарната литература: Преодоляване на тоталитарния манталитет” (София, 26-27 март 2009 г.). Автор е и на редица публикации за лагера „Белене” в различни онлайн издания.

Г-н Скочев, кога за първи път чухте за концлагера „Белене” и по какъв повод?

– Нямам ясен спомен. Но със сигурност още като дете, когато у дома се казваше за някой приятел на дядо ми, че е бил в „Белене” – значи е белязан, както и нашето семейство, въпреки че дядо ми беше минал през затвор, а не през лагер.

Как решихте, да започнете да пишете за най-големия лагер за политически противници на БКП по време на нейното тоталитарно управление?

– Нямах намерение да правя изследване специално за този концлагер. Исках да направя само кратки справки за една карта на всички лагери за сайта [„Декомунизация”](#). Този концлагер обаче събираше в собствената си история целия комунистически период, всички преследвани обществени, политически, социални категории, цялото развитие на административната репресия, прилагана от МВР.

Какъв е основният ви мотив да започнете подобно изследване?

– Като и със създаването на сайта „Декомунизация” – да се противопоставя на лъжата и преиначаването, на стратегията на забравата на миналото.

Каква е главната характеристика на концлагера „Белене”? По какво той се отличава от военно временните лагери и от съветската лагерна система ГУЛАГ?

– Вие го казвате в предходен въпрос: това е най-големият, основен лагер за политически противници на БКП по време на нейното тоталитарно управление. Макар и създаден последен от останалите концлагери, той обхваща всички периоди на комунистическия режим и съществува почти до самия му край. За разлика от военновременните лагери той функционира в един 40-годишен мирен период. За разлика от тези лагери, задачата на „Белене” не е само изолация на опасните за сигурността на режима лица, а репресията на представители на категорията, която е подложена на поредната насилствена тоталитарна промяна, пречупването на лагеристите, вербуването им, превръщането им – тяхното, на техните близки и на всички останали – в обезличени хора с рефлекс на пълно подчинение.

Комунистическият режим създава „Белене” по съветски модел и се опитва да го следва

Написано от Христо Христов

Понеделник, 22 Януари 2018 09:18

много плътно, но съществуват и разлики. Въпреки че българските мащаби са многократно по-малки от съветските, едно сравнение показва, че процентът на смъртността в „Белене” в годините 1951-1953 е два пъти по-висок от този в съветските лагери. Същевременно машината на жестокостта не е така добре организирана и оставя място за човешина и солидарност между лагеристите. „Белене” е почти изключително политически концлагер, а когато има неполитически лагеристи (между 0 и 8% в годините 1949-1953), те са изолирани от политическите.

Това отличава „Белене” от съветските трудово-изправителни лагери, в които гнетът на криминалните лагеристи над политическите е допълнителен фактор на човешката деградация. Би могло да се каже, че „Белене” като място за лишаване от свобода без съд и присъда съществува дълго след закриването на лагерната система на ГУЛАГ, въпреки че съветските трудови колонии за осъдени политически противници съществуват до края на 80-те години на миналия век.

Освен инструмент за пряка репресия, изразяваща се в самото въдворяването в лагера, „Белене” е и система за всяване на страх в българското общество дори през 80-те години от страна на комунистите. Това за какво говори, според вас?

– Комунистическата власт много целенасочено използва страховитата слава на името

„Белене” – от създаването му до последните дни на режима. През май 1989 г. зам.-министър Григор Шопов казва на едно съвещание на ръководството на МВР: „Белене “трябва да се пази”. Тази роля на концлагера от първия до последния ден на комунистическия режим в България демонстрира неговата непоклонима тоталитарна същност. А сравнението с останалите източноевропейски страни, според мен, показва, че българските комунисти са най-верните, безусловно най-преданите на Москва, те не жалеха българския народ и не се опитваха да направят никакъв пробив в съветското господство. Този страх трябваше да не позволи да се създаде среда, в която да се роди нещо като Унгарската революция, или Пражката пролет, или „Солидарност”.

Какво постига тоталитарната власт на БКП с лагера „Белене”?

– В общи линии тя постига главните си цели: да пречупи съпротивата на българина срещу съветизацията, да убие порива към свобода в младото следвоенно поколение, да посее страха в българското общество, да покаже, че пътят към оцеляването е примирението и покорството, да направи от българите „македонци”, а от турците – „българи”... И все пак това бяха временни, нетрайни от историческа гледна точка победи. Главната, непоправима щета, която режимът и в частност концлагерът нанесоха, е, че унищожиха онова, което ни правеше българи – религиозното чувство към земята и свещенодействието на свободния труд.

Изключително впечатление от книгата ми направи акцента, която поставяте върху актовете на съпротива в концлагера. Обикновено за „Белене” се говори, че там са пречупени много съдби, но вашето изследване показва, че е имало и немалко българи, чиито дух не е бил пречупен въпреки адския режим и условия на съществуване.

– Много съм мислил върху това, защото съпротивата срещу нравствената деградация, проявите на солидарност, протестите отличават българските комунистически концлагери както от съветските, така и от нацистките. Има доста причини за тази разлика. Една от основните е чисто политическият характер на лагерите, както и това, че са въдворявани хора от едни политически общности и земляци, а лагерният състав не е сбор от напълно непознати, говорещи различни езици хора.

Другото съществено обяснение би трябвало да се търси в нравствените качества на българското общество преди войната. През 40-те и 50-те българинът влиза в концлагера, без да е преживял десетилетия на тоталитаризъм, докато съветският човек, както пише Солженицин, е засегнат от нравственото разложение още на свобода. Българинът не е преживял и войната на собствена територия, не е приел за даденост пълното обезценяване на човешкия живот (ние още не си даваме сметка колко трябва да ценим този подвиг на българското държавно управление по време на световната война).

Изследвал сте десетки български и чужди архиви. Кое или кои са онези неща, които ви изненадаха в работата с някои от архивите?

– Например изненада ме предпазливостта, тайнствеността, с която дори в секретните документи ръководителите на Държавна сигурност пишат за инструкциите на съветските представители в МВР – „другарите съветници”, както ги наричат. Бях изненадан и от това, че намерих признание „черно на бяло” от началника на Управление „Затвори и ТВО” от есента на 1953 г., че убийствата и издевателствата в концлагера са били поощрявани от лагерните началници и оперативните работници от ДС, това е много рядко изключение от обичайните доклади.

Помогна ли ви факта, че от 2007 г. насам с приемането на закона за досиетата и дейността на Комисията по досиетата достъпът до архивите на Държавна сигурност е далеч по-лесен отпреди това?

– Аз започнах издирванията си през същата 2007 г. и затова не мога да направя пряко сравнение. По това време архивът още не беше предаден на Комисията, така че четях и в читалнята на МВР. Но действително съществуването на закона гарантираше достъпа до нужните ми документи. Прегледах десетки хиляди страници и смятам, че намерих важните за изследването ми документи, въпреки че имаше и такива, които по различни причини не успях да получа. Имам своите критични забележки и към закона, и към работата на Комисията, но винаги ще в бъда в защита на важната необходимост законът и комисията да съществуват. Освен това в последните години Комисията публикува и значителен брой документални сборници, които подпомагат работата на изследователите.

Вие работите 10 години върху това изследване. Какво се случи през това време по отношение на „Белене” като място на памет за комунистическите репресии и дали това оказва влияние върху работата ви?

– Тези 10 години очертават една крива на западане и възвръщане на паметта. Постепенно на поклоненията на острова започнаха да идват все по-малко автобуси с хора от страната, жертвите си отиваха по естествения ред и след тях оставаше заборава. И после изведнъж отец Паоло Кортези и беленчани вдъхнаха нов живот на възпоменанията. За първи път имаше военни почести, официално държавно присъствие, през 2016 г. държавният глава, президентът Плевнелиев, почете жертвите на комунистическия концлагер. А през 2017 г. президентът Радев не го направи. Аз разчетох това като опит за изключване на Белене от системата на националните церемонии и следователно за изличаването му от колективната памет на нацията, все пак президентът Радев беше номиниран за кандидат-президент от партията, която създаде комунистическите концлагери.

Но в тези 10 години се появиха спомените на Тодор Хаджиниколов и Цветана Джерманова, полк. Андрей Андреев и Петър Семерджиев, Александър Наков и Димитър Пенчев, Бойчо Огнянов, Цанко Луканов и Тодор Шалев.... Излязоха неочаквано на бял свят уникалните рисунки на Петър Байчев, едно от малкото визуални свидетелства за лагера. Появи се и вашата с отец Паоло пътуваща изложба... Така че гробарите на паметта не могат. Не мога да кажа, че всичко това е повлияло на работата ми, но особено в последните дни виждам, че интересът към тази история е

жив, много по-голям отколкото съм си представял. Почти всеки, с когото говоря, ми казва, че има близък, който е бил в „Белене”, и усещам по-силно отговорността.

**Междувременно миналата седмица Министерството на образованието и науката [пр](#)
[ие нова образователна програма](#)**

за предмета „История и цивилизации” за X клас, където в отделна тема по адекватен начин вече ще се изучава периода 1944-1989 г. Един от новите термини, с които учениците ще бъдат запознати, е трудово-възпитателни общежития, т.е. комунистическите лагери. Какво бихте казали на младите българи, които нямат никаква представа за концлагера и обикновено на въпроса какво е „Белене” отговарят, предполагайки, че става въпрос за АЕЦ?

– Това е голямо постижение, най-сърдечни поздравления и възхищение на проф. Евелина Келбечева, доц. Лъчезар Стоянов, на Вас и [фондацията „Истина и памет”](#), Методи Андреев и всички, които работиха за това! Трябва да призная, че не бях оптимист.

Аз не се чувствам в правото си да препоръчам нещо на младите българи. За тяхно щастие тази тема е много далече от действителността, в която живеят. Дано никога не преживеят онова, което са преживели дядовците и прадедовците им. Само че демокрацията засега изглежда загубила способност да се защити, а новият, усъвършенстван руски тоталитаризъм събужда и в България желание за тоталитарен реванш, антидемократичната, антилибералната пропаганда става крайно настъпателна.

Днес, когато влизаме в черквата, или слушаме музиката, която обичаме, или отиваме на море в Гърция, или учим в Холандия, или се обличаме, както ни харесва, или излизаме на протест срещу правителството, или научаваме новините от световните медии, забравяме, че вчера това не беше възможно и не си представяме, че утре това може да е забранено. Не са си го представяли и през 1945-1947 г., надявали са се – дори въпреки съветските окупационни войски, въпреки комунистическата власт, въпреки масовите убийства и концлагерите. Георги Марков пише в „Задочните репортажи”: *„Решителната и фатална промяна у нас стана през времето на моето студентство. Когато моят випуск постъпи в Политехниката през 1947 година, ние бяхме жители на един свят. Когато завършихме образованието си през 1952 година, ние вече бяхме жители на друг свят.”*

Концлагерът „Белене” е бил една от главните врати към този нов свят. Може би познанието за него би ни предпазило от това отново да се озовем в света на

Борислав Скочев: Концлагерът „Белене” събира историята на целия комунистически период

Написано от Христо Христов
Понеделник, 22 Януари 2018 09:18

несвободата. А може би не, но сме длъжни да опитаме.